

УДК 341.9(100+477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.4.20>

ДИНАМІКА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ У XXI СТОЛІТТІ: КІЛЬКІСНІ ТА СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Крамной С.С.,
аспірант кафедри європейського та міжнародного права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
ORCID: 0009-0000-0531-9561

Крамной С.С. Динаміка міжнародних конфліктів у XXI столітті: кількісні та структурні трансформації.

У статті здійснено комплексний аналіз сучасної динаміки міжнародних збройних конфліктів у кількісному та регіональному вимірах із використанням емпіричних даних Stockholm International Peace Research Institute та матеріалів SIPRI Yearbook 2025. Обґрунтовано, що у першій чверті XXI століття конфліктна динаміка характеризується не лише коливанням кількості держав, охоплених збройними протистояннями, а насамперед зростанням інтенсивності насильства, масштабів людських втрат і гуманітарних наслідків. Встановлено, що навіть за умов відносного скорочення кількості активних конфліктів у 2023-2024 роках загальна смертність досягла найвищих показників за досліджуваний період, що свідчить про підвищення руйнівності сучасних форм воєнного протистояння.

Проаналізовано структурну трансформацію збройних конфліктів, яка проявляється у домінуванні внутрішньодержавного виміру, інтернаціоналізації громадянських війн, зростанні ролі недержавних акторів, а також у гібридизації насильства через поєднання військових і невоєнних засобів впливу. Доведено, що сучасні конфлікти дедалі рідше відповідають класичній моделі симетричної міждержавної війни та набувають багаторівневої, асиметричної й транскордонної конфігурації.

Окрему увагу приділено регіональному аналізу. Визначено, що Європейський регіон зазнав докорінної трансформації безпекового середовища внаслідок повномасштабної агресії російської федерації проти України, що стала найбільшим міждержавним воєнним конфліктом у Європі з часів Другої світової війни та спричинила системну дестабілізацію міжнародного правопорядку. Близький Схід зберігає статус одного з найбільш конфліктогенних регіонів світу з високим рівнем інтернаціоналізації внутрішніх протистоянь і масштабними гуманітарними наслідками. Африканський континент характеризується системною кризою державності, боротьбою за ресурси та затяжними внутрішніми війнами, тоді як для Азії притаманні асиметричні конфлікти, зумовлені інституційною слабкістю держав і глибокими етнополітичними суперечностями.

Зроблено висновок, що сучасна динаміка міжнародних конфліктів відображає процес глибокої трансформації глобальної безпекової системи, який потребує перегляду теоретичних підходів до аналізу війни та миру, а також адаптації міжнародно-правових і інституційних механізмів запобігання та врегулювання збройних протистоянь. Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розробках з міжнародного права, міжнародних відносин та безпекових студій.

Ключові слова: міжнародні конфлікти, гібридна війна, військові конфлікти, збройні конфлікти, асиметричні конфлікти, внутрішньодержавні конфлікти, міжнародне право, глобальна безпека, SIPRI.

Kramnoy S.S. Dynamics of international conflicts in the 21st century: quantitative and structural transformations.

The article provides a comprehensive analysis of the current dynamics of international armed conflicts in quantitative and regional dimensions using empirical data from the Stockholm International Peace Research Institute and materials from the SIPRI Yearbook 2025. It is substantiated that in the first quarter of the 21st century, conflict dynamics are characterized not only by fluctuations in the number of states involved in armed conflicts but primarily by an increase in the intensity of violence, the scale of

human losses, and humanitarian consequences. It is established that even under conditions of a relative reduction in the number of active conflicts in 2023-2024, the total mortality rate reached the highest levels for the period under study, which indicates an increase in the destructiveness of modern forms of military confrontation. The structural transformation of armed conflicts is analyzed, which is manifested in the dominance of the intrastate dimension, the internationalization of civil wars, the growth of the role of non-state actors, as well as in the hybridization of violence through a combination of military and non-military means of influence. It is proven that modern conflicts increasingly rarely correspond to the classical model of symmetrical interstate war and acquire a multi-level, asymmetrical, and cross-border configuration.

Special attention is paid to regional analysis. It is determined that the European region has undergone a radical transformation of the security environment as a result of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine, which has become the largest interstate military conflict in Europe since World War II and has caused a systemic destabilization of the international legal order. The Middle East retains the status of one of the most conflict-prone regions in the world, with a high level of internationalization of internal confrontations and large-scale humanitarian consequences. The African continent is characterized by a systemic crisis of statehood, the struggle for resources, and protracted internal wars, while Asia is characterized by asymmetrical conflicts caused by the institutional weakness of states and deep ethno-political contradictions.

It is concluded that the current dynamics of international conflicts reflect a process of profound transformation of the global security system, which requires a revision of theoretical approaches to the analysis of war and peace, as well as the adaptation of international legal and institutional mechanisms for the prevention and settlement of armed conflicts. The results of the study can be used in further scientific developments in international law, international relations, and security studies.

Key words: international conflicts, hybrid war, military conflicts, armed conflicts, asymmetric conflicts, intrastate conflicts, international law, global security, SIPRI.

Постановка проблеми. У XXI столітті міжнародні збройні конфлікти продовжують становити одну з провідних загроз міжнародному миру та системі глобальної безпеки. Попри істотне розширення нормативно-правової бази міжнародного права, розвиток механізмів колективної безпеки та вдосконалення інструментів миротворчої діяльності, сучасна конфліктна динаміка характеризується зростанням інтенсивності насильства, ускладненням суб'єктного складу учасників протистояння та трансформацією форм і методів ведення воєнних дій.

У зв'язку з цим особливої наукової актуальності набуває дослідження сучасної динаміки міжнародних конфліктів у контексті структурних змін глобального безпекового середовища, що визначають нові параметри їх виникнення, перебігу та врегулювання.

Сучасна динаміка збройних конфліктів свідчить про глибоку трансформацію їх правової природи, що ставить під сумнів ефективність традиційної бінарної класифікації міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів, закріпленої у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року.

Метою та завданням статті є комплексний аналіз сучасної динаміки міжнародних збройних конфліктів у кількісному та регіональному вимірах, а також виявлення ключових структурних тенденцій їх трансформації в умовах змін глобального безпекового середовища.

Методологічну основу дослідження становлять системний підхід до аналізу глобальної безпекової трансформації, формально-правовий метод дослідження норм міжнародного гуманітарного права, порівняльно-правовий метод для зіставлення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів, а також емпіричний аналіз статистичних даних SIPRI за 2018-2025 роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжнародних конфліктів та механізмів їх врегулювання є предметом численних наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Теоретичні засади розуміння природи конфлікту та його співвідношення з категорією оборони були розроблені К. Боулдінгом. Д. Шеренговський визначає міжнародний конфлікт як тривалий стан активної або латентної боротьби двох чи більше суб'єктів міжнародних відносин за реалізацію інтересів, що мають взаємовиключний характер. Особливості міжнародних конфліктів як специфічного виду соціально-політичної взаємодії розкрито у працях М. Черкеса.

Питання класифікації міжнародних конфліктів та шляхів їх врегулювання висвітлювалися у наукових працях А. Рапопорта, Б.В. Бернадського, Є.Л. Стрельцова, С.Я. Бескорвайного,

Г.Ф. Костенка, Т. Кальченка та інших дослідників. Теоретико-методологічні основи державного управління у сфері міжнародних відносин у контексті врегулювання конфліктів були предметом окремих наукових розвідок.

Попри значну теоретичну та емпіричну базу зазначених досліджень, динаміка міжнародних конфліктів залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній правовій доктрині.

Виклад основного матеріалу дослідження. У XXI столітті міжнародні конфлікти продовжують залишатися однією з ключових загроз глобальному миру та безпеці, водночас виступаючи серйозним викликом для функціонування сучасної системи міжнародного права. Генеза таких конфліктів обумовлена комплексом історичних, етнополітичних, соціально-економічних та геостратегічних чинників, що значно ускладнює правову кваліфікацію конкретних ситуацій та ефективне застосування наявних механізмів міжнародно-правового врегулювання. Наслідки збройних протистоянь виходять далеко за межі безпосередніх учасників конфліктів, впливаючи на регіональну та глобальну стабільність і вимагаючи комплексного реагування із залученням дипломатичних, правових та миротворчих інструментів [1, с. 144].

Всупереч розширення нормативно-правової та інституційної бази міжнародного права у сфері підтримання миру і безпеки, сучасна практика свідчить не про зменшення, а про зростання кількості негативних наслідків таких конфліктів та ускладнення їхньої правової природи. Це зумовлює необхідність критичного переосмислення ефективності існуючих міжнародних механізмів запобігання і врегулювання конфліктів.

Особливої наукової ваги набуває дослідження кількісної та якісної динаміки міжнародних конфліктів, що дозволяє виявити тенденції їх поширення, інтенсивності та регіональної концентрації, а також оцінити гуманітарні, політичні та правові наслідки сучасних форм насильницького протистояння.

Для аналізу сучасної конфліктної динаміки доцільно опиратися на дані Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) - незалежної міжнародної науково-дослідної установи, заснованої у 1966 році, яка спеціалізується на дослідженні збройних конфліктів, озброєнь, контролю над ними та проблем роззброєння. Інститут систематично формує емпіричну базу даних та аналітичні звіти, що використовуються урядами, науковою спільнотою та міжнародними організаціями [2, с. 2].

Зокрема, *SIPRI Yearbook 2025* містить узагальнені дані щодо світових військових витрат, міжнародної торгівлі озброєннями, ядерних сил, активних збройних конфліктів і миротворчих операцій, а також аналіз тенденцій у сфері міжнародної безпеки [2, с. 2]. За методологією SIPRI, «активними збройними конфліктами» вважаються протистояння, які досягають визначених порогових показників за кількістю загиблих, а також враховують кількість держав, на території яких вони відбуваються. Це забезпечує можливість здійснення порівняльного аналізу конфліктної динаміки у глобальному вимірі [2, с. 2].

Узагальнення аналітичних матеріалів SIPRI свідчить про стійку тенденцію до зростання кількості держав, охоплених активними збройними конфліктами у період 2018-2022 років. Так, якщо у 2018 році конфлікти фіксувалися на території 27 держав [3], то у 2019 році - 32 [4], у 2020 році - 39 [5], у 2021 році - 46 [6], а у 2022 році - 55 держав [7], що стало максимальним показником за досліджуваний період. У 2023-2024 роках спостерігалось незначне зниження (52 та 49 держав відповідно) [8; 9], проте загальний рівень конфліктності залишався високим.

Водночас скорочення кількості держав, охоплених конфліктами, не супроводжувалося зменшенням інтенсивності насильства. За оцінками SIPRI, кількість загиблих у збройних конфліктах зросла з приблизно 188 тис. осіб у 2023 році до 239 тис. у 2024 році, що стало найвищим показником за період 2018-2024 років. У 2024 році тривали п'ять конфліктів високої інтенсивності (понад 10 тис. загиблих у кожному), зокрема повномасштабна війна між російською федерацією та Україною, збройне протистояння між Ізраїлем і ХАМАС, громадянські війни в М'янмі та Судані, а також конфлікт в Ефіопії.

Кількісне зростання держав, охоплених збройними конфліктами у 2018-2022 роках, а також різке підвищення інтенсивності насильства у 2023-2024 роках свідчать не лише про ескалацію глобальної нестабільності, а про структурну еволюцію правового режиму конфліктів - від чітко окреслених міждержавних воєн до складних інтернаціоналізованих форм, що ускладнюють їх кваліфікацію за нормами міжнародного гуманітарного права.

Позаяк значна частина сучасних конфліктів має внутрішньодержавний або регіональний характер, у них активно беруть участь недержавні збройні формування. Водночас чимало конфліктів набувають міжнародного виміру через пряме військове втручання або масштабну підтримку третіх держав [2, с. 3].

Кількісний аналіз доповнюється якісними змінами у структурі збройних протистоянь. Сучасні конфлікти дедалі рідше відповідають класичній моделі міждержавної війни із симетричним протистоянням регулярних армій. Натомість домінують багаторівневі конфлікти, у яких поєднуються внутрішньодержавні та міжнародні елементи, регулярні й іррегулярні форми насильства, а також воєнні та невоєнні інструменти впливу.

У цьому контексті зростає значущість концепцій асиметричної та гібридної війни, що дозволяють пояснити сучасні форми ескалації, де поряд із традиційними військовими операціями активно застосовуються інформаційно-психологічні кампанії, кібероперації, економічний тиск і санкційні механізми.

Серед ключових характеристик сучасних збройних конфліктів можна виділити:

Домінування внутрішньодержавного виміру. Значна частина конфліктів має форму тривалих громадянських війн із фрагментацією сторін та активною участю недержавних збройних груп (Сирія, Ємен, Ефіопія, Судан).

Інтернаціоналізація внутрішніх конфліктів. Конфлікти супроводжуються прямим або опосередкованим втручанням третіх держав, що ускладнює мирне врегулювання та посилює геополітичний вимір протистояння.

Гібридний характер насильства. Поєднання військових та невоєнних засобів впливу трансформує класичні уявлення про війну та розмиває межі між станом війни та миру.

Зростання ролі недержавних акторів. Терористичні організації, повстанські рухи, транснаціональні збройні угруповання та приватні військові компанії (зокрема ПВК «Вагнер» та Blackwater) дедалі активніше беруть участь у конфліктах, що свідчить про тенденцію до часткової приватизації насильства та створює додаткові виклики для міжнародного гуманітарного права.

Регіональний аналіз свідчить, що у першій чверті XXI століття конфліктна динаміка характеризується значною диференціацією залежно від макрорегіону, форм воєнного протистояння, складу учасників та масштабів гуманітарних наслідків. Водночас простежуються спільні структурні закономірності, що дозволяє говорити про системну трансформацію природи сучасних конфліктів у глобальному вимірі.

Європейський регіон унаслідок повномасштабної агресії російської федерації проти України перетворився на ключовий центр міждержавного воєнного протистояння. Війна проти України засвідчила повернення класичної форми міждержавної війни з одночасним застосуванням гібридних та асиметричних інструментів, що суттєво змінило архітектуру європейської безпеки. За даними SIPRI, у 2024 році кількість смертей у збройних конфліктах в Європі досягла 77 771 особи, що є безпрецедентним показником для регіону [2].

Близькосхідний регіон зберігає статус одного з найбільш конфліктогенних у світі. Тут домінують внутрішньодержавні конфлікти, що швидко інтернаціоналізуються, із залученням численних державних та недержавних акторів. На прикладі Сирії та Ємену показано трансформацію внутрішніх протистоянь у багатосторонні конфлікти за участю регіональних і позарегіональних сил, зі значними гуманітарними наслідками, зокрема понад 500 тис. загиблих і понад 6 млн біженців у Сирії [2].

Африка характеризується системними збройними протистояннями, пов'язаними з кризою державотворення, слабкістю інституцій та боротьбою за стратегічні ресурси (Судан, Ефіопія, ДР Конго). Конфлікти мають тривалий характер із масштабними гуманітарними наслідками, що підтверджується даними SIPRI за 2024 рік [2].

Азія демонструє високу варіативність конфліктів, переважають асиметричні та іррегулярні протистояння, часто інтернаціоналізовані через втручання зовнішніх акторів. Показовими є Афганістан і М'янма, де політична нестабільність, активність іррегулярних формувань та соціально-економічна криза створюють умови для тривалих конфліктів із серйозними гуманітарними наслідками [10].

Висновки. У процесі проведеного дослідження сучасної динаміки міжнародних збройних конфліктів у кількісному та регіональному вимірах вдалося виявити ключові тенденції їх структурної трансформації в умовах змін глобального безпекового середовища.

Встановлено, що динаміка міжнародних конфліктів у першій чверті XXI століття характеризується суперечливим поєднанням кількісних і якісних змін: поряд із коливанням кількості держав, охоплених збройними протистояннями, спостерігається стійка тенденція до зростання інтенсивності насильства, масштабів людських втрат і гуманітарних наслідків, що свідчить про підвищену руйнівність сучасних форм воєнного протистояння.

Доведено, що структурна трансформація міжнародних конфліктів проявляється у домінуванні внутрішньодержавного виміру, інтернаціоналізації локальних протистоянь, зростанні ролі недержавних акторів, а також гібридизації форм насильства. Це зумовлює відхід від класичної моделі міждержавної війни та формування багаторівневих, асиметричних і транскордонних конфліктів, що ускладнює їх правову кваліфікацію та регулювання.

Регіональний аналіз засвідчив суттєву диференціацію конфліктної динаміки, водночас підтверджуючи наявність спільних глобальних закономірностей. Зокрема, європейський регіон зазнав докорінної трансформації безпекового середовища, Близький Схід зберігає високий рівень конфліктогенності, Африка характеризується системними кризами державності, а в Азії домінують асиметричні та інтернаціоналізовані конфлікти.

Отримані результати свідчать про глибоку еволюцію сучасних збройних конфліктів, що вимагає перегляду традиційних теоретичних підходів до їх класифікації, а також адаптації міжнародно-правових і інституційних механізмів запобігання та врегулювання. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення стратегій міжнародної безпеки, розвитку миротворчих інструментів та підвищення ефективності правового регулювання збройних конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Процишин Л., Каплун Б., Кут М. Локальні та регіональні конфлікти та їх вплив на міжнародну безпеку на прикладі Придністровської війни. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва: матеріали VI Міжнарод. наук. конф.* (17 груд. 2024 р.). С. 144-145.
2. Щорічник СІПРІ 2025. Резюме. Київ, 2025. 25 с. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-09/yb25_summary_ukr.pdf (дата звернення: 01.01.2026).
3. СІПРІ 2018: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: О. Мельник (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2018. 504 с.
4. СІПРІ 2019: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: О. Мельник (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2020. 608 с.
5. СІПРІ 2020: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: О. Мельник (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2021. 662 с.
6. СІПРІ 2021: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: О. Мельник (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2022. 724 с.
7. СІПРІ 2022: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: пер. з англ. Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; редкол. укр. вид.: О. Мельник (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2023. 732 с.
8. СІПРІ 2023: Щорічник. Резюме. Київ, 2025. 28 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2023_summary_ukr.pdf (дата звернення: 01.01.2026).
9. СІПРІ 2024: Щорічник. Резюме. Київ, 2025. 28 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2024_summary_ukr.pdf (дата звернення: 02.01.2026).
10. Що потрібно знати про талібів і конфлікт в Афганістані, який триває вже понад 40 років. Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/156398-so-potribno-znati-talibiv-i-konflikt-v-afganistani-akij-trivae-vze-ponad-40-rokiv/> (дата звернення: 30.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026